

چالش های قانون گذاری تروریسم

سیامک اصغرلو

دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه قم

نام نویسنده مسئول:

سیامک اصغرلو

چکیده

بدون تردید سابقه دیرینه پدیده تروریسم در جامعه بشری و چالش های سیاسی، اجتماعی، مذهبی و اقتصادی پیش رو و صدمات و خسارات غیر قابل جبران وارده از این امر، ما را ملزم به ارائه تعریف و جرم انگاری و تعیین نحوه دادرسی و مجازات در این راستا می نماید، که هر روزه شاهد تغییر ماهیت آن به انحاء مختلف هستیم؛ لیکن عدم توجه کافی به این موضوع و یا گاهی سیاست تقنینی ناکارآمد ضمن آن که منجر به زیر پانهادن اصول و قواعد اصلی ابعاد حقوقی - جرم شناختی این رفتار مجرمانه می گردد باعث تاثیر بیش از پیش آن در گسترش این پدیده شوم جهانی که امروزه نیز شتاب بیشتری به خود گرفته است می گردد که نتیجه آن ایجاد نوعی بی نظمی اجتماعی که ناشی از ابراز خشونت سیاسی، مذهبی، سایبری و انواع دیگر تروریسم در جهت در تنگنا قرار دادن یک حکومت و یا حتی به زیر کشاندن آن و تغییر رویکردهای بنیادین آن جامعه می باشد بنابراین تسریع در اعمال سیاست تقنینی جامع و دقیق لازمه مقابله با پدیده تروریسم است. این نوشتار با بررسی مفاهیم تعریفی و چالش های پیش رو به تبیین برداشت های شخصی در خصوص قانونگذاری هر چه سریع تر و ارائه پیشنهادهایی در این جهت می پردازد.

واژگان کلیدی: جرم، تروریسم، دادرسی، قانونگذاری.

مقدمه

تروریسم به عنوان رفتار خشونت آمیز ضد اجتماعی نمادی از وسعت و شدت خشونت در معنای معمول خود در جهت ایجاد تغییرات گسترده و اساسی در محیط اجتماعی است. که امواج جدیدی از بروز خشونت و حملات وحشیانه و مرگبار را به اشکال مختلف سیاسی، مذهبی، اقتصادی، سایبری و... به همراه خویش می آورد که امروزه به نوعی ابزار جهت دستیابی به اهداف غیر مشروع و غیر قانونی با گرایش های مختلف قومی، نژادی و فرقه ای تبدیل شده است. در این راستا مبارزه با تروریسم در پیشگیری از بسیاری از جرایم علیه اشخاص و مالکیت و امنیت و آسایش عمومی و اخلاق حسنه نقش موثر دارد که ما را از عمق اهمیت این موضوع آگاه می نماید که یکی از طرق مبارزه با این پدیده گریبانگیر جهانی اعمال سیاست های تقنینی صحیح، جامع و دقیق با پیروی از اصول و قواعد دینی حاکم بر جامعه با بررسی ابعاد حقوقی و مبانی جرم شناختی آن می باشد. که این خود می تواند از برداشت های افراطی یا نادرست در این خصوص جلوگیری نماید. سیاستی که زمینه ساز بررسی مبانی جرم شناختی و نحوه دادرسی این بزه و توجه به خصایص این پدیده که شامل سیاسی محور بودن، خشونت محور بودن و کلی محور بودن جامعه ای خاص می باشد و نیز توجه به اهداف آن پدیده که در برگزیده دستیابی و تسلط بر حاکمیت جامعه معیار و تغییر نگرش های بنیادین اجتماعی و تغییر نظام سیاسی حاکم و یا برچیدن آن و یا حاکم نمودن مذهب و عقیده خویش به جایگزینی مذهب و یا دین حاکم موجود و یا گاه از بین بردن شخصیت های علمی و سیاسی در راستای ممانعت از پیشرفت کشور یا جامعه ای خاص می باشد.

گفتار اول

تعریف: ترور از ریشه لاتین ترس و به معنای ترساندن و وحشت است و در اعلامیه حقوق بشر ترور به معنای کشتار سیستماتیک و سازمان یافته تعریف گردیده است.^۱ و برخی چنین تعریف نموده اند که ترور عبارت از استفاده از خشونت برای ایجاد ترس و وحشت به عنوان وسیله ای جهت تاثیر گذاشتن بر اعمال سیاسی است.^۲ ترور در زبان فرانسه برای نخستین بار برای توصیف دولت ترور که متعاقب انقلاب فرانسه در سال ۱۷۸۹ در این کشور حاکمیت یافته بود به کار برده شد.^۳ ترور به معنای ترس و وحشت است و تروریست را به طور مختصر می توان به اعمال خشونت آمیزی اطلاق نمود که به همراه رعب و وحشت وانگیزه های سیاسی و مذهبی و بدون کسب منفعت شخصی ارتکاب می یابد.^۴ و برخی تروریسم را خشونت شدیدی دانسته اند که به صورت تهدید ناشناخته و پیش بینی نشده اعمال می شود و آن را خشونت های ناشی از فعالیت های بشری می دانند.^۵ ترور در فرهنگ و ادبیات فارسی به معنای قتل سیاسی با اسلحه و تروریست به معنای طرفدار خشونت عمل و ایجاد رعب و ترس است.^۶ وزارت خارجه آمریکا در تعریف از تروریسم ترور را یک ترس فلج کننده شدید و تروریسم را تلاش آگاهانه برای اعمال ترور از طریق یک عمل سمبلیک می داند که استفاده یا تهدید به استفاده از زور مهلک غیر طبیعی را به منظور نفوذ بر یک شخص و یا گروه در بردارد.^۷ اما وزارت دفاع ایالت متحده آمریکا در سال ۱۹۹۰ در تعریف از تروریسم آن را چنین تعریف می کند که تروریسم عبارت است از کاربرد غیر قانونی یا تهدید کاربرد زور و یا خشونت بر ضد افراد یا اموال برای مجبور یا مرعوب ساختن حکومت ها یا جوامع که اغلب به قصد دستیابی به اهداف سیاسی - مذهبی یا ایدئولوژیک صورت می گیرد و دانشنامه بریتانیکا تروریسم را چنین تعریف م یکنند که عبارت است از کاربرد سیستماتیک خشونت یا رعب پیش بینی ناپذیر بر ضد حکومت ها، مردمان یا افراد برای دستیابی به یک هدف سیاسی است.^۸ و در دانشنامه سیاسی ترور کلمه ترور در لغت به معنای وحشت و به وحشت افکندن است و در سیاست به عمل حکومت یا گروه هایی اطلاق می گردد که برای حفظ قدرت یا مبارزه با دولت با اعمال خاص ایجاد وحشت می کند.^۹ و برخی تروریسم را به کارگیری خشونت علیه اشخاص، دولت ها، گروه ها برای پیشبرد زورمندانه اهداف سیاسی، عمومی تعریف می کنند. تروریسم، در مفهوم رایج عبارت است از توسل به خشونت برای ایجاد رعب و ترس یا تهدید آن که اصولا با توجه به سه عامل روش که

۱- سفارت جمهوری اسلامی ایران، میزگرد بررسی تروریسم، فصلنامه سیاست خارجی، شماره یک، ۱۳۸۱

۲- برایان. آ. گانر، فرهنگ حقوقی بلک، تهران، میزان، چاپ نخست، ۱۳۸۴

۳- کارگری، نوروز، تروریسم و حقوق بشر، تعالی حقوق، سال چهارم، شماره ۱۵، بهمن و اسفند ۱۳۹۰

۴- جوادی، حمیده، جرم شناسی تروریسم، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه پیام نور استان البرز، کرج

۵- جلالی، محمود، تروریسم از دیدگاه حقوق بین الملل با تاکید بر حادثه ۱۱ سپتامبر، سال یازدهم، شماره ۵۲، سال ۱۳۸۴

۶- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، دکتر معین، دانشگاه تهران، ۱۳۴۲

۷- هنل، ریچارد، تروریسم، شکل جدید جنگ، ترجمه احمد واحدیان غفاری، انتشارات سخن گستر، چاپ اول، ۱۳۸۳

۸- فیرچی، داوود، ظهیری، صمد، تروریسم، تاریخچه و رهیافت های موجود در تحصیل پدیده تروریسم، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۸، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۷

۹- آشوری، داریوش، دانشنامه سیاسی، تهران، سپهرودی، ۱۳۶۴

متضمن خشونت است و هدف که شامل شهروندان و دولت است و قصد اشاعه ترس که برای تحمیل مقاصد سیاسی و تغییرات اجتماعی است تعریف می شود.^۱ معاون حقوقی قوه قضائیه تروریسم را چنین تعریف می کند که تروریسم عبارت است از ایجاد وحشت، قتل و ناامنی علیه عده ای انسان از هر نوع و جنس و در هر مکانی بدون دشمنس خاص و بدون جرم و گناه.^۲ با این همه به نظر برخی ارائه تعریفی از تروریسم نه ممکن است و نه ضروری، زیرا حاکم بودن قدرت در ارائه تعریف از تروریسم موجب گردیده است تا تروریست همیشه بین قهرمانی و خیانت سردرگم باشد.^۳ با توجه به عدم تعریف دقیقی از تروریسم و بی توجهی به اصول حقوق بشری و عدم ترسیم نحوه مبارزه واحد بین المللی در خصوص تروریسم و جنگ با آن دولت آمریکا و دولت های غربی در جهت مشروعیت دادن به مبارزات خود که تماما در راستای نیل به اهداف و منافع سیاسی آنها می باشد، شدید ترین اعمال و اقدامات خود را که خود تروریستی محسوب می شود توجیه نموده و انسان دوستانه و به تعبیر بهتر بشر دوستانه جلوه می دهند. از همین رو ارائه تعریف از تروریسم از زمان پیدایش این پدیده تا کنون با مشکلات عدیده ای مواجه است چرا که هر گروهی اقدامات صورت گرفته خود را اعمالی صحیح و به عبارتی قهرمانانه و بشر دوستانه می داند و در مقابل اعمال و رفتار اشخاص دیگر را منافی با حقوق اشخاص و دولت خویش دانسته و اطلاق تروریستی به آن می کند. اما در راستای ارائه تعریفی درست از تروریست بررسی هدف و انگیزه و علت بروز چنین رفتار پرخاشگرانه ای ضروری است. برای شناخت تروریسم، هدف یا انگیزه آشکارا یک عنصر کلیدی است. این هدف عبارت است از استفاده از ترس یا نگرانی شدید برای وادار ساختن آماج اصلی خود به انجام رفتارهای خاص.^۴ و یا علت بروز تروریسم را می توان تلاش جهت ایجاد تغییرات اساسی و مهم در وضع موجود برای دستیابی به امتیازات و امکانات جدید و یا دفاع از حقوق و مواهبی که به رغم آنها مورد تردید قرار گرفته است و یا برای مقابله با یک قدرت برتر دانست. زیگموند فروید و کنراد لورنز رفتار پرخاشگرانه در انسان را به عنوان یک غریزه و میل طبیعی تلقی می کنند و فرض را بر این می گذارند که اکثر انسانها در درون خود منبع مستقلی از انگیزه های پرخاشگرانه را دارا می باشند.^۵ و سرکوب غرایض و امیال طبیعی و عدم تکوین مراحل رشد کودک در زمانهای مورد نیاز موجبات بروز رفتار پرخاشگرانه را ایجاد می کند مثلاً اگر آدمی نتواند امیال جنسی خود را خرسند کند خود را در رقابت و ستیز اقتصادی و درسی و سیاسی خواهد انداخت، لذا از نظر فروید پرخاشگری از طغیان غریزه های جنسی سرکوب شده علیه دنیای ناقص بیرونی سرچشمه می گیرد.^۶ پیتروم سوروکین علت بروز رفتار خشونت آمیز را در محدودیت رسیدن به یکی از خواسته های طبیعی فرد که برآورده کننده یکی از نیازها و تمایلات اساسی آنهاست و عکس العملی که خشونت آمیز خواهد بود دانست که سعی خواهد کرد با روش های قهرآمیز اعتراض خود را نسبت به چنین شرایطی ابراز کند.^۷ اما نباید غافل از آن بود که امروزه علاوه بر عقاید مذهبی که توسط برخی فرقه های بی پایه و اساس همچون وهابیت در بروز و گسترش پدیده تروریسم ایفای نقش می کنند مشکلات اقتصادی در مناطق محروم گاه مردم را نه تنها از لحاظ مادی بلکه از لحاظ روانی هم تحت تاثیر قرار می دهد. به این علت تقسیم نامتعادل در آمد در جامعه یکی از مهم ترین عناصری است که سازمان های تروریستی آن را دست آویز خود قرار داده واز آن بهره برداری تبلیغاتی می کنند و در نتیجه افراد بیسواد و غافل و کم درآمد در معرض نفوذ این سازمان ها قرار می گیرند.^۸ در بحث از تعریف رفتار مجرمانه در کشورمان توجه به چند مفهوم لازم است که بررسی هر یک از آنها ما را در راستای اصول و مسائل کلی حقوق جزای عمومی و ارائه تعریفی دقیق و کامل از رفتار مجرمانه قرار می دهد که به صورت مختصر به آن می پردازیم :

الف) مفهوم اخلاقی جرم : از نظر امانوئل کانت، بنیانگذار مکتب عدالت مطلق جرم به عمل زیان آور و برخلاف اخلاق و عدالت اطلاق می شود و عدالت اقتضا می کند که مجرم صرف نظر از اینکه مجازات وی مفید باشد یا نباشد به مجازات برسد و مجرم نیز به کسی گفته می شود که دستورهای اخلاقی را نقض نموده و نظم اخلاقی جامعه را دچار آشفتگی نماید.

ب) مفهوم اجتماعی جرم : در این خصوص امیل دورکیم جامعه شناس فرانسوی با کناره گیری از نظریه های ارثی و زیستی در باب علت شناسی جرم و توجه به محیط و با کنار گذاشتن ملاحظات اخلاقی و فلسفی راجع به جرم و توجه به واکنش اجتماعی علیه جرم در خصوص چرایی جرم معتقد است که جرم عبارت است از عملی که به حالت های قومی یا باورهای قومی یا ارزش های قوی وجدان جمعی

10- Anna marie. oliverio.pat.lauderdale(2005) terrorism deviance or social control.sage publication.London.thousand oaks and new Delhi

۱۱- خدائیان، ذبیح الله، همایش بین المللی ابعاد حقوقی - جرم شناختی تروریسم، دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۴ اسفند ۱۳۹۶

۱۲- دیلیپاک، عبدالرحمن، تروریسم، ترجمه معاونت فرهنگی، تهران، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ نخست، ۱۳۶۸

۱۳- خانبانی، پریسا، ضوابط حقوق بشری مبارزه با تروریسم بین المللی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۳

۱۴- فروم، اریک ما، آناتومی ویران سازی انسان، غرایض، رفتار و روانکوی، ترجمه احمد صبوری، انتشارات پویا، ۱۳۶۱

۱۵- سیف زاده، حسین، نظریه پردازی در روابط بین الملل، انتشارات سمت، ۱۳۷۹

۱۶- کوهن، آلوین استانفورد، تئوری های انقلاب، ترجمه علیرضا طیب، جلد ۵، انتشارات قومس، ۱۳۷۵

۱۷- غفوری، بارزان، تروریسم چیست؟، ترجمه انگلیسی، کاردانی زبان انگلیسی

صدمه ولطمه می زند و وجدان مشترک جمعی را می رنجاند.^۱ و از نظر او جرم عبارت از نقض نظام اجتماعی و رفتاری است که احساسات عمومی و یا وجدان جمعی را جریحه دار می کند لذا رفتاری که با ضوابط و معیارهای اجتماعی حاکم بر جامعه مغایرت داشته باشد جرم محسوب می شود.

پ) مفهوم فقهی جرم: جرم در قرآن به معنای ذنب یاد شده است که عبارت است از انجام دادن فعل یا قولی که شارع آن را منع نموده است و برای آن کیفر قرار داده است. در کنفرانس اجرای حقوق کیفر اسلامی که در مهرماه ۱۳۵۵ در شهر ریاض عربستان برگزار گردید در تعریف جرم چنین مقرر کردند که جرم عبارت است از مخالفت با اوامر و نواهی کتاب و سنت یا ارتکاب عملی که به تباهی فرد یا جامعه بینجامد و هر جرم را کیفری است که شارع به آن تصریح کرده و یا اختیار آن را به ولی امر یا قاضی سپرده است.

ت) مفهوم قانونی: طبق ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ جرم عبارت است از هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد که این مفهوم منطبق با اصل ۳۶ و ۳۷ و ۱۶۷ و ۱۶۹ از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است که مبین اصل قانونی بودن جرایم و مجازات هاست لذا با عنایت به این تعریف رفتار مخالف اخلاق و نظم اجتماعی زمانی جرم تلقی می گردد که در قانون برای آن مجازات پیش بینی شده باشد. مع هذا صرف نظر از عدم جرم انگاری تروریسم و با توجه به مفاهیم فوق الاشعار می توان به این تعریف دست یافت که تروریسم را می توان رفتارخوشونت آمیزی دانست که با انگیزه های مختلف مذهبی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی، فردی - روانی، در جهت دستیابی به آماج و اهداف و منافع شخصی از طریق توسل به زور صورت می پذیرد.

گفتار دوم

الف) انواع تروریسم: برخی تروریسم را، اقتضای انگیزه های ارتكابی به تروریسم مذهبی، تروریسم سیاسی و تروریسم اقتصادی و سایبری (که عبارت است از بهره گیری از اینترنت و شبکه های رایانه ای با هدف نابود ساختن زیربنای یک جامعه مانند انرژی، حمل و نقل، فعالیت های دولتی و تاثیر گذاشتن بر یک دولت، شهروندان و گروه ها^۲) و... تقسیم می کنند. اما در نگاهی کلی بهترین نوع از این تقسیم بندی را می توان تقسیم بندی تروریسم به چهار شکل: ۱- تروریسم دولتی که در این شکل از ترور سازمان های دولتی و حکومتی خود به کشتار شهروندان می پردازند مانند عملکرد رژیم های مستبد و دیکتاتور در قبال شهروندان^۳- تروریسم بین المللی که در آن تروریست ها با پشتیبانی از برخی از دولت ها اقدام به عملیات تروریستی در دیگر کشورها می کنند از جمله پشتیبانی فلاترهای لبنانی از سوی رژیم غاصبگر اسرائیل در برابر مردم لبنان^۴- تروریسم محلی که در آن تروریست ها در داخل کشور خود بر ضد حکومت دست به عملیات تروریستی می زنند مانند فتنه ۸۸ در ایران^۵- تروریسم بین ملتی که در قالب آن تروریست هایی از ملت های مختلف در کشورهای دیگر اقدام به عملیات تروریستی می کنند مانند عملیات تروریستی داعش در کشورهای عراق و سوریه.^۶

ب) تروریسم و جامعه جهانی: تروریسم علاوه بر آنکه باعث نقض حقوق بشر مبنی بر حیات و آزادی و امنیت شخصی است که مقدمه ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر بدان اشاره دارد ناقض میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز می باشد که در آنها حق بر آزاد بودن از ترس و واهمه مورد تاکید قرار گرفته است.^۷ عده ای تروریسم را جرمی علیه حقوق بشر می دانند و معتقدند که ارتکاب جرایم تروریستی صلاحیت جهانی ایجاد می کند و مرتکبان این جرایم در هر جای دنیا که باشند بایستی به محاکمه کشیده شوند.^۸ یکی از اصول مهم شناخته شده در قوانین بین المللی اصل صلاحیت جهانی است. مفاد این اصل که در ماده ۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز بیان شده است به طور خاص و موردی در قانون مبارزه با حمایت مالی از تروریسم نیز مطرح شده است. ماده ۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مقرر میدارد: مرتکب جرایمی که به موجب قانون خاص یا عهدنامه ها و مقررات بین المللی در هر کشوری یافت شود در همان کشور محاکمه میشود، اگر در ایران یافت شود طبق قوانین جزایی جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می گردد. از جمله جرایمی که مشمول این ماده می شود بدین صورت که در هر کشوری یافت گردد مرتکبش در همان جا محاکمه می شود تروریسم، قاچاق انسان و مواد مخدر، دزدی دریایی و مثال هایی از این قبیل است. نکته ای که در این ماده وجود دارد آن است که در خصوص این جرایم نیاز به وجود قانونی خاص یا عهدنامه ها و مقررات بین المللی است. این عهدنامه ها و مقررات بین المللی شامل اسنادی است که کشور جمهوری اسلامی ایران به آنها ملحق شده و مجلس شورای اسلامی نیز آن را تصویب کرده و

۱۸- جعفری، مجتبی، مختصر جرم شناسی، خلاصه مباحث جرم شناسی دکتر نجفی ابرند آبادی، فروردین ۱۳۸۷

۱۹- عباسی، مهدی، اینترنت ابزار سیاست تروریسم مجازی، نشریه فرهنگی و فناوری، سال اول، شماره سوم، دی و بهمن ۱۳۸۳

۲۰- هریج، حسین، رابطه عملیات تروریستی و سیاست خارجی آمریکا، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۱۷۱-۱۷۲

۲۱- میر محمد صادقی، حسین، تروریسم رسانه ای، تروریسم و دفاع مشروع از منظر اسلام و حقوق بین الملل

پذیرفته است. و در ماده ۱۱ قانون مبارزه با حمایت مالی از تروریسم این اصل بدین شکل مقرر شده است که در مواردی که به موجب معاهدات بین المللی لازم الاجرا برای جمهوری اسلامی ایران رسیدگی به جرایم موضوع این قانون هر یک از کشورهای عضو معاهده باشد و متهم در ایران یافت شود محاکم ایران طبق این قانون صلاحیت رسیدگی دارند. نکته دیگری که از این اصل جهانی که از ماده مزبور برداشت می شود آن است که امکان محاکمه غیابی در این فرض وجود ندارد و شرط یافت شدن متهم در ایران لازم است. شایان ذکر است که با توجه به وجود چنین اصلی در قوانین بین المللی و پذیرفته شدن آن در کشور جمهوری اسلامی ایران مقتضی است با مطالعه دقیق و موردی از پدیده تروریسم نسبت به اعمال سیاست تقنینی و تعیین نحوه دادرسی کوشید تا خلئی در این زمینه احساس نگردد.

پ) تروریسم و ارتباط با جرم سازمان یافته: اصطلاح جرم سازمان یافته ابتدا در نوشته های جرم شناسی مطرح شد و نخستین بار ادوین اچ ساترلند جرم شناس معروف آمریکایی در سال ۱۹۲۴ میلادی در کتاب مشهور خود تحت عنوان اصول جرم شناسی به آن اشاره کرده است. ساترلند در مقام توصیف جرم سازمان یافته بر اساس مطالعات خود در کشور آمریکا به دو نکته تاکید میکند اول اینکه روابط بین بزهکاران با سازمان و تشکیلات ممکن است حاصل جمع منافع یا حاصل رویه و عملکرد عده ای بزهکار باشد که به تشکل هدایت شده و حول یک عملکرد به توافق رسیده باشند. اگرچه برخی از سازمان های مشروع با گذشت زمان تبدیل به سازمان های جنایی با تشکیلات مجرمانه می گردند و دوم آنکه تشکل های جنایی برای اینکه با موفقیت قرین باشند باید بتوانند با نمایندگان حکومت رابطه برقرار نمایند و در آنها نفوذ کنند. با وجود یک دولت قوی و سالم، تشکل سازمان یافته هر چقدر هم قوی باشد موفق به استمرار حرکت خود نخواهد شد. عاملی که ساترلند روی آن تاکید دارد این است که سازمان های جنایی زمانی تشکیل می شوند که بحرانی در کشور وجود داشته باشد. از نظر گسرن جرم سازمان یافته نتیجه اراده ناشی از تبانی و مشاوره چند فرد با هم برای ارتکاب یک یا چند اقدام جنایی و به منظور تصاحب اموال دیگران است. مانند دزدی با هتک حرمت و سرقت در هتل ها و کلاهبرداری و جعل.^۱ اما در اینکه بتوان تروریسم را جرمی سازمان یافته تلقی نمود یا خیر جای بحث فراوان است. با توجه به ماده ۱۳۰ از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ جرم سازمان یافته شامل گروه مجرمانه ای است که این گروه نسبتاً منسجم متشکل از سه نفر یا بیشتر برای ارتکاب جرم تشکیل می شوند یا پس از تشکیل هدف آن برای ارتکاب جرم منحرف می گردد. با این تعریف به راحتی می توان برداشت کرد که جرمی سازمان یافته محسوب می شود و می توان به آن اطلاق گروه مجرمانه کرد که دارای سه نفر عضو یا بیشتر باشد که پیش از تشکیل در راستای ارتکاب جرم گام نهاده یا آنکه پس از تشکیل با تغییر رویکرد خویش در جهت ارتکاب جرم حرکت نمایند. تفاوت هایی که از مقایسه تروریسم و جرم سازمان یافته می توان برداشت نمود آن است که عملیات تروریستی که با دو عضو صورت پذیرد جرم سازمان یافته تلقی نخواهد شد، ضمن آنکه بسیاری از جرایم سازمان یافته به صورت پنهانی رخ می دهند و مجرمین آن به سختی قابل شناسایی هستند. لیکن مرتکبین جرایم تروریستی به نحو آشکار اقدام به چنین عملیاتی می نمایند. و همچنین تروریسم همواره با نوعی خشونت و اعمال خرابکارانه همراه است. اما جنایت سازمان یافته غالباً بدون خشونت صورت می گیرند. و جز در موارد ضروری از این حربه استفاده نمی شود.^۲ و نیز هدف گروه های تروریستی کسب قدرت است و اغلب در حمایت مردم با دولت ها در رقابت هستند و سعی می کنند اعمال خشونت از ناحیه خود را به نحوی توجیه کنند و اغلب مواقع در محاکم با غرور و افتخار به اعمال ارتكابی خود اقرار می کنند و خواستار آن هستند که اقدامات آنها تحت پوشش رسانه ها قرار گیرد و آن را وسیله ای برای پیشبرد اهداف خود می دانند در حالی که گروه های سازمان یافته از این امر اجتناب می نمایند.^۳

ت) مذهب عاملی موثر در کاهش جرایم تروریستی: افراد مذهبی بلحاظ تقید به مسائل مذهبی و اخلاقی نگرانی بیشتری از بروز جرایم تروریستی دارند که حتی در تحقیقات صورت گرفته در آمریکا در مقایسه با افرادی که کمتر مذهبی هستند آمریکایی های مذهبی تر بیشتر تمایل دارند تا تروریسم را به عنوان یک تهدید نیرومند و مستمر ببینند و بیشتر علاقه دارند تا به حل نگرانی ها درباره تروریسم کمک کنند. تحلیل چند متغیره از نزدیک مربوط به ۱۶۰۰ پاسخ دهنده به یک نظر سنجی ملی در آمریکا تایید جانب دارانه ای از این انتظارات را نشان می دهد. به این شکل که افراد مذهبی تر محافظه کارتر هستند که این منجر به داشتن دغدغه های بیشتر آنها نسبت به تروریسم می شود و تعصب مذهبی تاثیر منحصر به فردی بر علاقه کمک به حل نگرانی ها درباره تروریسم می کند. و بر مافهوم اعتقاد به عدالت الهی شرح کلی برای یک ارتباط مورد انتظار بین تعصب مذهبی و نگرانی ها درباره تهدیدات تروریستی ارائه داد. بدین شکل که وی مذهب را به عنوان یک ویژگی جهانی فرهنگی می پندارد که به خاطر نیاز به دستور اجتماعی تکامل پیدا می کند. و بر به کار کردهای حیاتی - اجتماعی و روانشناختی مذهب برای ارائه توضیحاتی درباره چالش های وجودی اشاره می کند.^۴ و آنچه که امروزه از برخی فرقه های تکفیری-

۱- حکیمی ها، سعید، مقایسه تروریسم و جرم سازمان یافته، مجله دانشکده علوم انسانی، سال ۱۴، شماره ۶۱

۲- سلیمی، صادق، جنایت سازمان یافته فراملی، تهران، انتشارات صدا، سال ۱۳۸۲

25-Calvani Sadro Therat to human security: Terrorism. Organized crime and drugs in Asia Presentation at the united nations inter- Agency security network group meeting Bankok 9 march 2002

26-Religiosity and reactions to terrorism(social science Reserch) 2015

تروریستی مشاهده می گردد جلوه هایی از رفتار توحش آمیز گروه های مذهبی نمای بی پایه و اساس دست پرورده غربی-آمریکایی است که هیچ رابطه ای با دین و مذهب ندارند.

ث (تروریسم و حمایت مالی از تروریسم : در تروریسم، رفتار مرتکب به لحاظ ماهیتی مباشرت در جرم محسوب می شود، لیکن در تامین و حمایت مالی از تروریسم رفتار مرتکب، از نظر ماهیتی معاونت در جرم تروریسم است زیرا مرتکب با تامین مالی تروریست ها ارتکاب جرایم تروریستی را تسهیل می کند و باید اذعان داشت که موضوع قانون مبارزه با حمایت مالی تروریسم جرم تروریستی نیست بلکه حمایت مالی از تروریسم است که در خصوص عنصر مادی این جرم در ماده یک این قانون به صراحت اشاره گردیده است، اما در خصوص عنصر مادی رفتار تروریستی قانون گذار ساکت است!

ج) مرجع صالح به رسیدگی به جرم تروریسم : به موجب ماده ۳۰۳ از قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، رسیدگی به جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی در صلاحیت دادگاه انقلاب اسلامی می باشد و به عنوان استثنای وارد بر این اصل کلی مطابق ماده ۹ از قانون مبارزه با حمایت مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴ رسیدگی به جرایم موضوع قانون مبارزه با حمایت مالی تروریسم در صلاحیت دادگاه کیفری یک مرکز استان است ! لذا دادگاه انقلاب اسلامی در این خصوص، صالح به رسیدگی نیست. حال سوالی که اینجا مطرح می گردد آن است که چنان چه فردی از طریق تسهیل ارتکاب جرایم تروریستی برای فرد تروریست معاونت نماید آیا به جرم معاون در دادگاه کیفری یک مرکز استان و به جرم مباشر در دادگاه انقلاب اسلامی رسیدگی خواهد شد ؟ و آیا می توان با استناد به ماده ۳۱۱ از قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ که مقرر میدارد: شرکاء و معاونان جرم در دادگاهی محاکمه می شوند که صلاحیت رسیدگی به اتهام متهم اصلی را دارد، مگر اینکه در قوانین خاص ترتیب دیگری مقرر شده باشد بیان نمود که قسمت اخیر این ماده به صلاحیت دادگاه های مختلف در رسیدگی به جرایم مباشر و معاون اشاره دارد واز این حیث ایرادی در نحوه قانونگذاری احساس نمی گردد؟ در پاسخ باید بیا نمود این ماده به صلاحیت اضافی که استثناء بر صلاحیت محلی است اشاره دارد در حالیکه دادگاه انقلاب و کیفری یک به لحاظ صلاحیت ذاتی از یکدیگر متمایز هستند لذا بنظر میرسد که در توجیه صلاحیت رسیدگی مجزا به جرم معاون و مباشر جرم تروریستی نمی توان به استثنای مقرر در قسمت اخیر ماده ۳۰۳ قانون آئین دادرسی کیفری استناد نمود. چه بسا که بهتر می بود با توجه به فلسفه تأسیسی دادگاه انقلاب اسلامی در رسیدگی به جرایم مباشر و معاون جرایم تروریستی این دادگاه مرجع صالح اعلام می گردید. امید است در نحوه قانونگذاری اصول دادرسی کیفری و صلاحیت رسیدگی مورد توجه بیشتری قرار گیرد.

نتیجه گیری

بروز فجایع تروریستی در طول تاریخ و نیز عصر حاضر در منطقه و کشور عزیزمان ایران بیانگر اهمیت توجه به این رفتار مجرمانه بالاخص با نگرش قانونی است که امروزه با پیشرفت های صورت پذیرفته در زمینه های مختلف شاهد بروز گونه های مختلفی از آن هستیم که پر واضح است که این خود ضرورت جرم انگاری و نحوه دادرسی به جرایم تروریستی را بیش از پیش احساس نماییم و پیشنهاد می گردد که ضمن جمع آوری اطلاعات مربوط به اقدامات تروریستی بالقوه در راستای شناسایی تروریست ها و حمایت از اهداف آسیب پذیر و اجرای آمایش های جامع در راستای مقابله با اقدامات تروریستی، عنایت ویژه ای در جرم انگاری این رفتار مجرمانه و نحوه دادرسی آن صورت پذیرد.

منابع و مراجع

- [۱] آشوری، داریوش، دانشنامه سیاسی، تهران، سهروردی، ۱۳۶۴
- [۲] برابان.آ.گانر، فرهنگ حقوقی بلک، تهران، میزان، چاپ نخست، ۱۳۸۴
- [۳] جعفری، مجتبی، مختصر جرم شناسی، خلاصه مباحث جرم شناسی دکتر نجفی ابرند آبادی، فروردین ۱۳۸۷
- [۴] جلالی، محمود، تروریسم از دیدگاه حقوق بین الملل با تاکید بر حادثه ۱۱ سپتامبر، سال یازدهم، شماره ۵۲، سال ۱۳۸۴
- [۵] جواد، حمیده، جرم شناسی تروریسم، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه پیام نور استان البرز، کرج
- [۶] حکیمی ها، سعید، مقایسه تروریسم و جرم سازمان یافته، مجله دانشکده علوم انسانی، سال ۱۴، شماره ۶۱
- [۷] خانیانی، پریسا، ضوابط حقوق بشری مبارزه با تروریسم بین المللی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۳
- [۸] خدائیان، ذبیح الله، همایش بین المللی ابعاد حقوقی - جرم شناختی تروریسم، دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۴ اسفند ۱۳۹۶
- [۹] دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، دکتر معین، دانشگاه تهران، ۱۳۴۲
- [۱۰] دیلیپاک، عبدالرحمن، تروریسم، ترجمه معاونت فرهنگی، تهران، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ نخست، ۱۳۶۸
- [۱۱] سفارت جمهوری اسلامی ایران، میزگرد بررسی تروریسم، فصلنامه سیاست خارجی، شماره یک، ۱۳۸۱
- [۱۲] سلیمی، صادق، جنایت سازمان یافته فراملی، تهران، انتشارات صدرا، سال ۱۳۸۲
- [۱۳] سیف زاده، حسین، نظریه پردازی در روابط بین الملل، انتشارات سمت، ۱۳۷۹
- [۱۴] عباسی، مهدی، اینترنت ابزار سیاست تروریسم مجازی، نشریه فرهنگی و فناوری، سال اول، شماره سوم، دی و بهمن ۱۳۸۳
- [۱۵] غفوری، بارزان، تروریسم چیست؟، ترجمه انگلیسی، کاردانی زبان انگلیسی
- [۱۶] فروم، اریک ما، آنا تومی ویران سازی انسان، غرایض، رفتار و روانکاوی، ترجمه احمد صبوری، انتشارات پویش، ۱۳۶۱
- [۱۷] فیرحی، داوود، ظهیری، صمد، تروریسم، تاریخچه و رهیافت های موجود در تحصیل پدیده تروریسم، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۸، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۷
- [۱۸] قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲
- [۱۹] قانون مبارزه با حمایت مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴
- [۲۰] قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
- [۲۱] کارگری، نوروز، تروریسم و حقوق بشر، تعالی حقوق، سال چهارم، شماره ۱۵، بهمن و اسفند ۱۳۹۰
- [۲۲] کوهن، آلوین استانفورد، تئوری های انقلاب، ترجمه علیرضا طبیب، جلد ۵، انتشارات قومس، ۱۳۷۵
- [۲۳] میر محمد صادقی، حسین، تروریسم رسانه ای، تروریسم و دفاع مشروع از منظر اسلام و حقوق بین الملل
- [۲۴] هریچ، حسین، رابطه عملیات تروریستی و سیاست خارجی آمریکا، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۷۱ - ۱۷۲
- [۲۵] هتل، ریچارد، تروریسم، شکل جدید جنگ، ترجمه احمد واحیدیان غفاری، انتشارات سخن گستر، چاپ اول، ۱۳۸۳
- [26] Calvani Sadro Therat to human security : Terrorism. Organized crime and drugs in Asia Presentation at the united nations inter- Agency security network group meeting Bangkok 9 march 2002
- [27] Religiosity and reactions to terrorism(social science Reserch) 2015
- [28] Anna marie. oliverio.pat.lauderdale(2005) terrorism deviance or social control.sage publication.London.thousand oaks and new Delhi
- [29] karima Evan Bennoune ((Terrorism and human rights:in the wake of September 11)) msu DCL. jornal of international low.Fall 2001 Symposium: The Waron terrorism